

dr hab. Maja Wojciechowska, prof. UG

Gdańsk, 05.03.2021

Instytut Filologii Polskiej

Wydział Filologiczny

Uniwersytet Gdański

**Recenzja pracy doktorskiej mgr Katarzyny Jarczewskiej-Walendziak
pt. „Analiza informacji w działalności firm świadczących usługi
informacyjne w Polsce”**

1. Aktualność tematyki

Rozprawa doktorska mgr Katarzyny Jarczewskiej-Walendziak zatytułowana: „Analiza informacji w działalności firm świadczących usługi informacyjne w Polsce”, napisana pod kierunkiem dr hab. Małgorzaty Kowalskiej-Chrzanowskiej, prof. UMK, powstała w Instytucie Badań Informacji i Komunikacji na Wydziale Filozofii i Nauk Społecznych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Jest to praca z obszaru nauk o komunikacji społecznej i mediach, która dotyczy zagadnień informatologicznych, a dokładniej analizy informacji, realizowanej w różnych formach i przez różne instytucje do tego powołane – biura informacji gospodarczej, wywiadownie gospodarcze, agencje badania opinii i rynku, firmy monitorujące media i firmy infobrokerskie, a nawet agencje detektywistyczne. Jak pisze Doktorantka, głównym celem pracy jest: „ukazanie roli i miejsca analizy informacji w działalności polskich firm świadczących usługi informacyjne” (s. 8). Cel ten jednak znacznie rozszerza o cele szczegółowe, które powodują znaczne rozwinięcie pracy i dopełnienie tematu. Są nimi:

- dokonanie oceny poziomu zainteresowania zagadnieniem analizy informacji w piśmiennictwie naukowym w latach 1900–2020;
- zdefiniowanie istoty procesu analizy informacji oraz jego determinantów;
- ukazanie jawnoźródłowego wywiadu gospodarczego jako całościowej strategii pozyskiwania i analizy informacji;

W

- zidentyfikowanie najważniejszych metod i technik analitycznych oraz narzędzi informatycznych wspierających analizę informacji;
- ustalenie niezbędnych kompetencji zawodowych wymaganych do wykonywania zawodu analityka informacji;
- dokonanie oceny ofert kształcenia analityków informacji w wybranych krajach świata, ze szczególnym uwzględnieniem polskich propozycji w tym zakresie;
- zdiagnozowanie polskiego rynku pracy pod kątem popytu na usługi analityków informacji;
- ustalenie stanu faktycznego polskich firm świadczących usługi informacyjne.

Podjęta przez Doktorantkę tematyka budzi obecnie duże zainteresowanie, tak w kręgach naukowych, w których analizowane są procesy pozyskiwania, przetwarzania i dystrybuowania informacji, ale także w samym sektorze informacyjnym, który podlega dynamicznym przemianom wynikającym ze zmian technologicznych i społecznych. Konsekwencją tego stanu rzeczy jest systematyczny przyrost publikacji z omawianego zakresu. Mimo to Autorka wykazała istotną lukę w dotychczasowych badaniach dotyczącą roli analizy informacji w działalności podmiotów świadczących usługi informacyjne, którą wypełnia Jej praca. Ponadto samo usystematyzowanie pewnych kwestii oraz wykonana analiza bibliometryczna sprzyjają uporządkowaniu dotychczasowych ustaleń poczynionych przez innych autorów. Podjętą przez doktorantkę tematykę należy uznać za aktualną, zaś przeprowadzone badania za ważne z punktu widzenia diagnozy polskiego rynku usług informacyjnych.

2. Charakterystyka rozprawy

Przedstawiona do oceny praca licząca 280 stron, składa się z sześciu rozdziałów głównych, wstępu, zakończenia oraz dodatków w postaci streszczenia, bibliografii, spisów tabel, rysunków, wykresów oraz załącznika zawierającego kwestionariusz ankiety przedstawionej badanym podmiotom. Układ pracy jest klarowny i czytelny – w pierwszej kolejności zostały opisane bowiem zagadnienia wprowadzające i systematyzujące, dotyczące samej informacji i istoty jej analizy, zaś dopiero w następnej kolejności Autorka przeszła do kwestii związanych działalnością polskich firm świadczących usługi informacyjne, zawodem analityka informacji oraz stosowanymi metodami analizy informacji.

Rozdział pierwszy, zatytułowany *Informacja i jej determinanty*, to rozdział wprowadzający, w którym zwrócono uwagę na niejednoznaczność pojęcia „informacja”, jej rodzaje, funkcje i własności, a także wartość informacji i problemy z nią związane, jak np. niskie kompetencje informacyjne użytkowników, czy nadprodukcja informacji. Zagadnienia te opisano skrótowo, tak aby zasygnalizować kwestie, które mogą mieć wpływ na szerzej analizowane zjawisko, omawiane w dalszej części pracy. Autorka posłużyła się tu powszechnie dostępnymi danymi, jak np. dane dotyczące kompetencji informacyjnych w Unii Europejskiej. Moją uwagę zwrócił użyty w tej części pracy termin „implozja informacji”. Uważam, że warto by było dokładniej wytłumaczyć skąd wzięło się takie sformułowanie. Sam termin „implozja” to zjawisko fizyczne – przeciwieństwo eksplozji. Jak wiadomo na polu informatologii używane są terminy zapożyczone z innych dziedzin, jak choćby ekologia informacji. W tym przypadku jednak Doktorantka nie powołuje się na żadną konkretną pracę, brak też jest w tekście doprecyzowania jakie jest Jej zdaniem pole znaczeniowe tego terminu.

Rozdział drugi został poświęcony istocie analizy informacji. W pierwszej kolejności scharakteryzowano sam proces, by następnie przedstawić wyniki analizy bibliometrycznej. Analizę piśmiennictwa przeprowadzono na podstawie danych dostępnych w wybranych bazach polskich oraz zagranicznych, w oparciu o rekordy dotyczące publikacji wydanych w latach 1900-2020. Doktorantka próbowała odpowiedzieć tu na trzy pytania:

- od kiedy analiza informacji jest przedmiotem zainteresowania badaczy?
- w jakich dyscyplinach naukowych zagadnienie to jest najczęściej poruszane na łamach piśmiennictwa fachowego?
- jak na przestrzeni lat kształtowało się zainteresowanie tym tematem (jakie zagadnienia szczegółowe były podejmowane)?

Na podstawie wyłonionych z baz 1148 rekordów dokonano podsumowań i wniosków, które można uznać za zbieżne z obserwowalnymi tendencjami, np. wzmożone zainteresowanie analizą informacji w ostatnich dwudziestu latach. Ponadto przedstawiono na czym polega cykl analityczny oraz zaprezentowano wybrane rodzaje analiz informacyjnych.

Rozdział trzeci poświęcono wywiadowi gospodarczemu jako działalności opartej na zbiorach informacji wymagających systematyzacji i analizy. Rozdział nosi tytuł: *Wywiad gospodarczy jako kompleksowa strategia pozyskiwania i analizy informacji*. Doktorantka uwzględniła w nim definicję i rodzaje wywiadu gospodarczego (państwowy, biznesowy, biały, czarny, szary, osobowy). Wskazała również na różne źródła informacji wykorzystywane w wywiadzie gospodarczym, dokonując podziału na ujęcie przedmiotowe (prasa, radio, telewizja, literatura, rejestry, publikatory, geoinformacja i Internet) oraz

podmiotowe (instytucje państwowe, organizacje non-profit, podmioty indywidualne oraz podmioty komercyjne: biura informacji gospodarczej, wywiadownie gospodarcze, agencje badania opinii i rynku, firmy monitorujące media, firmy infobrokerskie, agencje detektywistyczne). Na koniec Autorka zasygnalizowała także zagadnienie szpiegostwa gospodarczego. Ciekawym, pozytywnie ocenionym przeze mnie, zabiegiem zastosowanym w tej części pracy jest prezentowanie po każdym podrozdziale przykładów organizacji, o których wcześniej była mowa w ujęciu teoretycznym.

W rozdziale czwartym zaprezentowano instrumentarium analizy informacji. Jest to cenny rozdział. Doktorantka zastosowała tu szerokie ujęcie, opisując metody, które mogą mieć zastosowanie w procesach analizy informacji, nie koniecznie jednak tylko wyłącznie w pracy infobrokera. Przykładem może być tu Metoda Delficka, czy metody scenariuszowe. Za bardzo ważny i ciekawy uważam fragment poświęcony narzędziom informatycznym wspomagającym analizę informacji, które mogą być wykorzystywane właśnie przez podmioty zajmujące się świadczeniem usług informacyjnych. Narzędzia z obszaru Business Intelligence są sukcesywnie rozwijane i coraz chętniej implementowane, w związku z tym można spodziewać się w przyszłości licznych analiz dotyczących ich efektywności oraz wpływu na światowy rynek informacji. Uważam, że zagadnienie to warto było opisać szerzej.

W następnej kolejności w pracy omówione zostało zagadnienie zawodu analityka informacji. Doktorantka przedstawiła genezę powstania tej profesji, jej obecny kształt oraz perspektywy rozwoju. Zwróciła uwagę na różnorodność zawodową specjalistów informacji i w związku z tym na potrzebę nabywania przez te osoby różnych kompetencji i umiejętności. Autorka przytoczyła informacje podane na ten temat w klasyfikacjach zawodów, wyszukiwarkach zawodów, czy krajowych standardach kwalifikacji. Ponadto omówiła kształcenie analityków informacji na poziomie wyższym w wybranych krajach świata dokonując przeglądu ofert na studiach licencjackich, magisterskich i podyplomowych. Na uwagę zasługuje jednak autorska propozycja kształcenia analityków informacji opracowana przez Doktorantkę. Propozycja jest spójna, kompletna i potencjalnie atrakcyjna dla przyszłych studentów, zostały w niej bowiem wykorzystane informacje zebrane na temat kształcenia na czołowych zagranicznych uczelniach. Uwzględniono w niej najnowsze trendy i rozwiązania technologiczne stosowane w analizie informacji. W ostatniej części rozdziału została zaprezentowana analiza Autorki dotycząca rynku pracy dla analityków informacji w Polsce, którą wykonano w oparciu o 1,2 tys. ogłoszeń. Wynika z niej, że wymagania stawiane kandydatom do tej grupy stanowisk są wysokie.

Ostatnim i zarazem najciekawszym rozdziałem jest rozdział szósty poświęcony działalności polskich firm świadczących usługi informacyjne. W celu zbadania tego obszaru rynku Doktorantka przeprowadziła ankietę, którą poprawnie wypełniło 116 podmiotów: wywiadownie gospodarcze, agencje detektywistyczne, firmy infobrokerskie, biura informacji gospodarczej. Uzyskane wyniki są nie tylko interesujące, ale stanowią również przykład nielicznych badań z tego zakresu. Ponadto wskazują na pewne tendencje zarówno jeśli chodzi o sposób funkcjonowania samych firmy, jak i zatrudnionych w niej pracowników.

3. Ocena pracy

Pracę przygotowaną przez Panią mgr Katarzynę Jarczewską-Walendziak oceniam pozytywnie. Charakteryzuje się ona zarówno walorami poznawczymi, jak i sprzyja uporządkowaniu dotychczasowej wiedzy. W jednym miejscu uwzględniono bowiem szerokie spektrum informacji związanych z analizą informacji. Szeroki kontekst w jakim osadzono ten temat umożliwia lepsze spojrzenie na wspomniany obszar. Zsyntetyzowana wiedza teoretyczna została uzupełniona o nowe informacje uzyskane w toku badania podmiotów gospodarczych zajmujących się świadczeniem usług informacyjnych. Na uwagę zasługuje również analiza piśmiennictwa dokonana w ujęciu ilościowym, pozwalająca na zaobserwowanie pewnych trendów w literaturze przedmiotu, widocznych od połowy XX w., które umiejętnie wskazała Doktorantka.

Za cenne w pracy uważam wykorzystanie przez Autorkę różnych metod badawczych, które pozwoliły na wielokierunkową analizę rynku usług informacyjnych. Metoda analizy i krytyki piśmiennictwa została wykorzystana do opracowania pierwszej – teoretycznej – części dysertacji. Metoda bibliograficzna pozwoliła na dokonanie analizy trendów w piśmiennictwie polskim i zagranicznym począwszy od 1900 r. Jest to bardzo dobra cezurą czasowa ponieważ pozwala na faktyczne zaobserwowanie i ocenę jak wzrastało i zmieniało się zainteresowanie informacją. Trendy te można zestawić z czynnikami zewnętrznymi o charakterze technologicznym i społecznym, co daje pełniejszy obraz przemian. Badania rynku oraz analiza ofert kształcenia analityków informacji została oparta o monitoring mediów oraz wielokrotne studium przypadku, zaś autorski program studiów podyplomowych z zakresu analizy informacji został przygotowany przy użyciu metody modelowo-projektowej. Mam jednak wątpliwości czy przeglądanie zawartości stron internetowych można nazwać techniką obserwacji. Doktorantka na s. 12 pisze: „w eksploracji zagadnień technicznych sięgnięto jeszcze po technikę obserwacji stron internetowych producentów oprogramowania, by na

podstawie ich zawartości przygotować opis najważniejszych funkcjonalności narzędzi informatycznych dedykowanych analizie informacji”. Co prawda obserwacja stanowi sposób zdobywania danych naukowych oparty na spostrzeganiu, to jednak nie można mówić w tym przypadku o obserwowaniu przemian badanego obiektu, obserwacji zjawisk, zachowań czy zdarzeń. Dlatego przychyliłabym się bardziej do stwierdzenia, że dokonano analizy zawartości stron internetowych.

Nadmienić trzeba, że praca została bardzo starannie przygotowana pod względem edytorskim. Zdarzają się w niej drobne błędy stylistyczne oraz mało istotne literówki.

Cennym walorem dysertacji jest fakt, że może ona zostać wykorzystana zarówno w toku kolejnych analiz naukowych, jak i stanowić źródło informacji dla osób zainteresowanych rynkiem informacji w praktycznym – zawodowym ujęciu. Również w praktyce może zostać wykorzystany projekt doktorantki w zakresie kształcenia analityków informacji na polskich uczelniach w ramach studiów podyplomowych. Sama praca, po pewnych korektach, mogła by zostać opublikowana w formie książki lub cyklu artykułów.

Podsumowując, Doktorantka zrealizowała założone we wstępie, cele. Do najważniejszych Jej osiągnięć, udokumentowanych w rozprawie zaliczam:

- zbadanie i scharakteryzowanie polskiego rynku usług informacyjnych;
- opisanie profilu zawodowego analityka informacji;
- przedstawienie metod i narzędzi pracy służących analizie informacji;
- zbadanie i scharakteryzowanie systemu kształcenia specjalistów informacji oraz zaprezentowanie autorskiego programu studiów podyplomowych z tego obszaru;
- dokonanie analizy trendów w literaturze fachowej dotyczącej analizy informacji w oparciu o publikacje krajowe i zagraniczne począwszy od 1900 r.

4. Wnioski

Recenzowana rozprawa mgr Katarzyny Jarczewskiej-Walendziak zatytułowana: „Analiza informacji w działalności firm świadczących usługi informacyjne w Polsce”, napisana pod kierunkiem dr hab. Małgorzaty Kowalskiej-Chrzanowskiej, prof. UMK, stanowi istotny wkład Autorki w rozwój badań nad funkcjonowaniem obszaru instytucji związanych z analizą informacji. Przeprowadzone analizy mają istotne znaczenie poznawcze i mogą stanowić podstawę dla dalszych prac dotyczących tej tematyki. Mają również wartość implementacyjną.

Dlatego na tej podstawie stwierdzam, że opiniowana praca spełnia warunki i wymagania stawiane rozprawom doktorskim, określone w artykule 13 pkt. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65 poz. 595 z późn. zm.), a także w stosownych rozporządzeniach i przepisach wykonawczych. Stawiam więc wniosek o dopuszczenie rozprawy doktorskiej mgr Katarzyny Jarczewskiej-Walendziak do publicznej obrony.

Maja Wójcickowska